

ŞEBINKARAHİSAR'DA EVLİLİKLE İLGİLİ İNANÇ VE ADETLER*

Mustafa BAYAR**

Öz: Toplumların devamı ve sürekliliği açısından aile, önemli bir kavramdır. Ailenin kurulması toplumumuzda evlilikle gerçekleşir. Evlilik, insan hayatının önemli dönüm noktalarından biridir ve kadın ile erkeğin yeni bir aile meydana getirmek üzere kurduğu ilişkiler bütünü şeklinde tanımlanır. Tarihi süreç içerisinde pek çok toplumda olduğu gibi evlilik olayına gereken değeri veren Türk milleti bu olay etrafında birçok tören, töre, âdet ve gelenek oluşturmuştur.

Bu çalışmada Giresun ili Şebinkarahisar ilçesinde yapılan düğün törenleri işlev, içerik ve tarihsel boyut açılarından incelenip analiz edilecektir. Araştırmanın verileri katılımlı gözlem ve mülakat yoluyla derlenmiştir. Görüşmeler sırasında önceden hazırlanmış bir soru formu kullanılmış ve katılımcıların verdikleri cevaplar raporlaştırılmıştır. Ayrıca araştırmada yazılı kaynaklardan da yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: âdet, gelenek, evlilik, düğün, aile, Şebinkarahisar.

BELIEFS AND CUSTOMS ABOUT MARRIAGE IN ŞEBINKARAHİSAR

Abstract: Family is an important concept in terms of the continuation and continuity of societies. The establishment of the family takes place through marriage in our society. Marriage is one of the important turning points of human life and is defined as the whole of relationships between man and woman to create a new family. In the historical process, as in many societies, the Turkish nation has established many ceremonies, customs and traditions around this event.

In this study, wedding ceremonies performed in Şebinkarahisar District of Giresun province will be examined and analyzed in terms of function, content and historical dimension. The data of the study was compiled through participatory observation and interview. A pre-prepared question form was used during the interviews and the answers given by the participants were reported. In addition, written sources were used in the research.

Key Words: custom, tradition, marriage, wedding, family, Şebinkarahisar.

1. Giriş

İnsan yaşamının önemli bir aşaması olan evlilik evrensel bir boyutta benimse-nip kabul gören toplumsal bir kurumdur. Evlilik; kadınla erkeğin, töre, töreler ve kanunlar gereğince, her türlü hayat şartları içinde ve sürekli bir birlik vücu-

ORCID : 0000-0002-5191-7922

DOI : 10.31126/akrajournal.643787

Geliş tarihi : 06 Kasım 2019 / Kabul tarihi: 15 Aralık 2019

*Bu makale, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne sunulan "Şebinkarahisar'ın Sosyo-Kültürel ve Dinî Yapısı" adlı Yüksek Lisans tezinden istifade edilerek hazırlanmıştır.

** MEB, Öğretmen.

da getirmek üzere birleşmesidir.¹ Sosyolojik açıdan evlilik, kadın ve erkeğin fiziki ve ruhi arkadaşlığı için sürekli ve yasal birlikteliği şeklinde tanımlanmaktadır.²

Kadın ve erkeğe yeni bir sosyal statü kazandıran, insan yaşamındaki geçiş dönemlerinden ikincisi olan evlilik, hem aileler için yeni bir akrabalık ilişkisini geliştirmesi hem de toplumsal dayanışmayı ve ekonomik ilişkileri belirlemesinden dolayı önemli bir olay olarak görülmektedir. Evrensel özellikler de taşıyan evlenme, bağlı bulunulan “kültür tipinin” gerektirdiği kurallara ve kalıplara göre gerçekleştirilir. Dolayısıyla evlilik birçok tören, töre, adet, gelenek ve görenek bakımından zengin bir tablo oluşturmaktadır.³ Bu çerçeveden hareketle Şebinkarahisar ve çevresinde evlenme ve düğün olgusu etrafında şekillenen âdet, inanma ve uygulamalar ile bunlara ilişkin tutum ve davranışları tespit etmek ve tarihî arka planının neler olduğunu ortaya çıkarmak araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Aynı zamanda evlenme âdetlerinin ne şekilde uygulandığını, modernleşmenin etkisiyle günümüzde ne gibi değişikliklere uğradığını belirlemek açısından da önemli olan bu çalışma esas itibarıyla bir saha araştırmasıdır. Araştırmanın verileri katılımlı gözlem ve mülakat yoluyla derlenmiştir. Görüşmeler sırasında önceden hazırlanmış bir soru formu kullanılmış, katılımcıların sorulara verdikleri cevaplar araştırmacı tarafından not edilerek, daha sonra raporlaştırılmıştır.

2. Şebinkarahisar’da Geçmişten Günümüze Evlilik Türleri

Evlilik toplumun temel birimi olan ailenin oluşumunu sağlayan sosyal bir olgudur. İlk etapta hep aynı şekilde oluyormuş izlenimi veren evlenmenin çeşitli toplumlarda farklı biçimleri görülebilir. Toplumların geçmişleri, ekonomik yapıları, yerleşim düzenleri, yaşayış şekilleri, kültürel yapıları evlenme biçimlerini belirler. Her toplum kendi kültür yapısına uygun evlenme şeklini seçerken, farklı ve aykırı olan unsurlardan kaçınmaya çalışır. Bundan dolayı toplumumuzda eskiden var olan bazı evlenme biçimleri şu anda yapılmazken, bazıları da değişerek sürdürülmektedir.

2.1. Kız Kaçırma

Türkiye’de evlenme biçimleri içerisinde yer alan “kız kaçırma” yoluyla gerçekleştirilen evlilik,⁴ Şebinkarahisar ve çevresinde daha önce yaygın ol-

1. Türk Ansiklopedisi, “Evlenme ve Evlilik”, c. XVI, MEB Yayınları, Ankara 1968, s. 33.

2. Asife Ünal, *Yahudilikte, Hristiyanlıkta ve İslam’da Evlilik*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998, s. 1-2.

3. Sedat Veyis Örneç, *Türk Halk Bilimi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s. 185

4. Lütfi Sezen, “Türkiye’de Evlenme Biçimleri”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S. 27, 2005, s. 187; Nermin Erdentuğ, *Sosyal Âdet ve Gelenekler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1977, s. 65.

makla birlikte günümüzde pek hoş karşılanmadığı için nadiren rastlanır (KK. 23; KK. 28; KK. 14; KK. 33; KK. 22; KK. 9).⁵ Türklerde çok eski dönemlerden itibaren bir evlenme usulü olarak bilinen⁶ kız kaçırma olayı, kız ile erkeğin anlaşmalı kaçması ve kızın zorla kaçırılması şeklinde iki türlü gerçekleşir. Kızın zorla kaçırılması aileler arasında uzun süreli husumete yol açabilir. Kız kaçırma olayında; birbirlerini seven gençlerin evlenmelerine ailelerin karşı çıkması (KK. 16; KK. 3; KK. 6), oğlan tarafının başlık parasını ödemeye gücünün yetmemesi (KK. 5; KK. 26), aileler arasında anlaşmazlık olması, kızın zorla başkasıyla evlendirilmek istenmesi (KK. 25; KK.19; KK. 30) gibi sebeplerin etkili olduğu kaynak kişilerin verdiği bilgilerden anlaşılmaktadır.

Kız kaçırma olayında her iki aile arasında uzun süreli dargınlıklar olabileceği gibi kısa sürede barışıp anlaşanlar da vardır (KK. 20; KK. 13; KK. 2). Bu durumda kızın ailesinin tepkisi, çevredeki saygınlığına ve aileler arasındaki ilişkiye bağlı olarak değişir. Aileler arasında anlaşma sağlandıktan sonra düğün yapılı (KK. 24; KK. 12; KK. 7). Günümüzde evlenme usullerine bakıldığında Şebinkarahisar’da olduğu gibi Anadolu’nun birçok yerinde de kız kaçırma olayına nadiren rastlanmaktadır. Aile Yapısı Araştırmalarının 2011 yılı verilerine göre kız kaçırma ile evlenenlerin oranı % 4,4 olup, bu tür evlenme biçimi toplum tarafından marjinal sayılmakta ve hoş karşılanmamaktadır.⁷

2.2. Akraba Evliliği

Şebinkarahisar ve köylerinde eskiden daha fazla olmakla birlikte halen geçerliliğini sürdüren başka bir evlenme biçimi de *akraba evliliği*dir. Yörede akraba evliliğinin tercih edilmesinin en önemli nedenlerin başında mirasın dışarıya gitmemesi fikri yatmakta ve ekonomik bir amaç güdülmektedir (KK. 32; KK. 21; KK. 10). Dolayısıyla bu tür evlilik ile mirasın akraba çevresinin dışına çıkmaması ve aynı sosyal sistem içinde kalması sağlanmış olur. Yöre insanı, bu konuyla ilgili düşüncesini “*Ekmeği el yemesin, bizim kızımız yesin*” sözüyle dile getirir (KK. 8; KK. 6; KK. 13). Ayrıca kızın huyunun iyi bilinmesi, akraba olduğu için soyunun belli olması, namusundan emin olunması, evliliğin istikrarlı ve sağlam olacağı düşüncesi, akrabalar arasındaki sosyal ve psikolojik bağları pekiştirme arzusu (KK. 30; KK. 35; KK. 27; KK. 4; KK. 31) gibi sebepler de akraba evliliğinin yapılmasında etkilidir.⁸

5. K.K. Kaynak kişi, kaynak kişi listesi çalışmanın sonunda verilmiştir.

6. Ünver Günay-Harun Güngör, *Türk Din Tarihi*, Lâçin Yayınları, Kayseri 1998, s. 83.

7. *Türkiye Aile Yapısı Araştırması Tespitler, Öneriler*, Ed. Mustafa Turgut, Semiha Feyzi-oğlu, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2014, s. 125.

8. Anadolu’nun farklı bölgelerinde akraba evliliğinin nedenleri için bkz. Mahmut Tezcan, “*Sosyo-Kültürel İşlevleri Açısından Ülkemizde Akraba Evlilikleri*”, Türk Halk Kültürü Araştırmaları (1997), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998, s. 211; Galip Akın, “*Denizli Kırsal*

Türkiye’de akraba evliliği önemli bir olgudur ve hâlâ güncelliğini korumaktadır. Aile Yapısı Araştırmalarına (TAYA) göre Türkiye’de akraba evliliği yapanların oranı 2006 yılında %22 iken, 2011 yılında ise bu oran %21’dir.⁹ Dolayısıyla Türkiye’de her beş evlilikten biri akraba evliliğidir. Ayrıca akraba evlilikleriyle ilgili dikkat çeken başka bir nokta, bu evliliklerin bölgeden bölgeye farklılık göstermesidir. 2011 yılı verilerine göre akraba evliliklerinin en düşük oranda görüldüğü bölgeler, Batı Marmara (%7), Ege (%15) ve Doğu Marmara (%14) bölgeleri iken, en yüksek oranda görüldüğü bölgeler ise, Güneydoğu Anadolu (%44), Ortadoğu Anadolu (%36) ve Doğu Karadeniz (%26) bölgeleridir.¹⁰

Günümüzde akraba evliliği neticesinde çocukların biyolojik olarak sakat doğacağı bilincinin gelişmesi ve zaman içerisinde bu tür evliliklerin tecrübe yoluyla bazı sakıncalarının olduğu kanısına varılması, Şebinkarahisar’da akraba evliliğinin azalmasına ve olumsuz bir tutumun oluşmasına yol açtığı görülmektedir (KK. 27; KK. 5; KK. 32; KK. 18). Özellikle eğitim seviyesinin yükselmesi ve köylerden büyük şehirlere göçün artmasıyla birlikte yörede çoğunluk tarafından bu tür evliliğe sıcak bakılmamakta ve tercih edilmemektedir.

2.3. Beşik Kertmesi

Ülkemizde görülen evlenme biçimlerinden birisi de "*beşik kertmesi*" evliliğidir.¹¹ Dede Korkut Kitabı’nda adı geçen bu evlenme biçiminin çok eski bir Türk geleneği olduğu ve Türk dünyasında halen uygulandığı, yapılan araştırmalardan anlaşılmaktadır.¹² Beşik kertmesi, birbirleriyle iyi anlaşan iki ailenin karşı cinsten olan çocuklarını daha beşikte iken nişanlamalarıdır. Şebinkarahisar’da eskiden nadiren de olsa yapılan bu tür evlilik günümüzde yapılmamakta ve yadırganmaktadır (KK. 7; KK. 20).

Kesiminde Akraba Evliliği ve Bunu Etkileyen Faktörler”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, C. 40, S 3-4, 2000, s. 68.

9. *Türkiye Aile Yapısı Araştırması Tespitler, Öneriler*, Ed. Mustafa Turgut, Semiha Feyzioğlu, s. 132-133.

10. *age.*, s. 133.

11. Örnek, *age.*, s. 187; Mahmut Tezcan, “*Çocuk Nişanlılığı*”, Türk Halk Kültürü Araştırmaları (1997), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998, s. 191; Bekir Şişman, *Türk Kültüründe Evlilik*, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara, 2017, s. 6-7.

12. Yılmaz Yeşil, *Türk Dünyasında Geçiş Dönemi Ritüelleri*, Eskişehir Valiliği Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2014, s. 156-157; Kemal Polat, *Beşikten Mezara Kırgız Türklerinde Gelenek ve İnanışlar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008, s. 129-130; Bilgehan A Gökdağ, “*Bir Yemin Olarak Evlilik Törenleri ve Evlenmeyle İlgili Pratikleri İfade Ederken Kullanılan Kelimelere Dair: Beşik Kertmek, Söz Kesmek, Nikâh Kıymak*”, Karadeniz Araştırmaları, Bahar 2012, S 33, s. 111-112.

2.4. İç Güveyi

"İç güveyi" adı verilen evlilik çeşidi Anadolu'da görüldüğü¹³ gibi nadiren de olsa Şebinkarahisar ve çevresinde de rastlanmaktadır (KK. 31; KK. 7; KK. 30). Erkek çocuğu olmayan, ekonomik durumu iyi bazı aileler, kızını dışarı verme yerine, damadı "içgüveyi" olarak almaktadırlar. Eğer ailenin tek kızı varsa ve ailenin ekonomik durumu iyiyse bu tür evliliğin yapılmasında herhangi bir sakınca görülmez.

2.5. Görücü Usulüyle Evlilik

Türkiye'de kültürel değişmelerin daha etkin görüldüğü büyük kentlerde doğrudan tanışarak gerçekleştirilen evlenmeler giderek yaygınlığını artırırken, geleneğin etkin olduğu yerlerde görülen evlenme biçimlerinin başında hâlâ "görücü usulüyle evlilik" gelmektedir.¹⁴ Görücülüğün aslını, evlenecek erkeğin aile üyeleriyle akraba ve komşularından seçilen birkaç kişinin daha önce üzerinde durulan ya da tanıdıklarca önerilen kızın evini ziyarete gidip hem kızı yakından incelemeleri hem de niyetlerini belli etmeleri oluşturmaktadır.¹⁵ Yakın zamana kadar Şebinkarahisar ve çevresinde, daha çok görücü usulüyle evlilik yapılmakta iken, günümüzde ise görücü usulünün yerini görüşme usulü almıştır (KK. 11; KK. 1; KK. 34; KK. 33; KK. 3; KK. 6). Daha önceleri geleneksel toplumun bir özelliği olarak evlenecek olan erkek ve kız adayları birbirleriyle görüştürülmez, evlilik kararında fikirleri alınmazdı. Ancak günümüzde evlenecek taraflar birbirleriyle mutlaka görüştürülür, konuşturulur ve sonunda da kararlarını kendilerinin vermelerine imkân sağlanır (KK. 34; KK. 17; KK. 4). Böylece evlenecek çiftler, evliliklerini anlaşılarak yapılan evlilik üzerine temellendirmiş olurlar.

Türk toplumunda evlenme usullerine bakıldığında iki türün baskın olduğu görülmektedir. 2011 yılı verilerine göre "görücü usulüyle, ama benim kararım evlendim" diyenlerin oranı % 42,4 iken, "kendi seçimim ama ailemin rızasıyla evlendim" diyenler % 41'i oluşturmaktadır.¹⁶ İlki geleneksel evlenme biçimine işaret ederken, ikincisi modernitenin etkisiyle oluşan daha yeni bir biçime işaret etmektedir. Her iki evlenme şeklinde de evlenecek adayların kararı ve seçimi belirleyicidir, sadece yöntem farklıdır.¹⁷

13. Sezen, *agm.*, s. 190; Ayşe Akman, "Artvin'in Bazı Yerlerinde Evlenme Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme", Türk Halk Kültürü Araştırmaları 1999, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002, s. 5.

14. Örnek, *age.*, s. 185; Nilüfer Zeynep Özçörekçi, "Gaziantep İli Evlenme Adetlerinin Kültürel Değişim Yönünden İncelenmesi", V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Gelenek-Görenek-İnançlar Sektör Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997; Sezen, *agm.*, s. 186.

15. Örnek, *age.*, s. 185.

16. *Türkiye Aile Yapısı Araştırması Tespitler, Öneriler*, s. 125.

17. Değerlendirme için bkz. Kadir Canatan, *Muhafazakâr Endişe: Aile -Kuramsal, Tarihsel ve Çağdaş Bir Yorum-*, Mana Yayınları, İstanbul, 2018, s. 119.

Günümüzde okul, iş hayatı, sosyal çevre, sosyal medya evlenmeyi düşünen gençler için tanışma ortamlarıdır. Bu durum gençlerin evlilik kararında daha çok söz sahibi olmalarını sağlamıştır. Ayrıca eğitim seviyesi yükseldikçe okul ve iş çevresinden evlenenlerin oranı da yükselmektedir. Son zamanlarda yörede tanışarak yapılan evliliklerin arttığı söylenebilir. Sonuç olarak Şebinkarahisar ve çevresinde gençler evlenecekleri adayın seçiminde ve evlilik kararında ailelerinden daha çok kendileri söz sahibidir.

Kaynak kişilerden alınan bilgilere göre çok eşle evlilik eskiden fazla olmakla birlikte şimdi yapılmamaktadır. Zira toplum, erkeğin ikinci bir evlilik yapmasını onaylamamakta hatta sebepsiz yere ikinci kez evlenenleri dışlamaktadır (KK. 2; KK. 15; KK. 12; KK. 7). Ayrıca Medeni Kanun da çok eşliliğe izin vermemektedir. Genellikle yörede bekâr kalmak hiç hoş görülmemeyen bir durumdur (KK. 19; KK. 35). Evlilik çağına gelen oğlan ya da kız uygun biri ile evlenir.

3. Evlilik Yaşı ve Kısmet Açma Pratikleri

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de evlenme yaşı giderek yükselmektedir. Kızın evlenme yaşı konusunda yörede bazı farklılıklar görülse de günümüzde genel olarak bunun 18-24 yaş arası olduğu söylenebilir (KK. 31; KK. 28; KK. 9). Kızlarda evlenme yaşı; ailesinin ekonomik durumuna ve kızın eğitim durumuna göre farklılık gösterir.

Ancak eski evlenme âdetlerinde kızların evlilik yaşının daha düşük olduğu, genellikle 15-20 yaşları arasında evlendirildiği, hatta “*er koyunun er kuzusu olur*” gibi kalıp ifadelerle, erken evlenmenin iyi bir durum olarak görüldüğü kaynak kişiler tarafından ifade edilmiştir (KK. 8; KK. 2; KK. 20; KK. 11; KK. 21). Kızların evlilik yaşlarıyla ilgili söylenen şu sözler yöre halkının geleneksel dünya görüşünü yansıtmaları açısından kayda değerdir.

On yaşından on birine yeten kızlar
 On ikisinde tomurcuk güle benzer
 On üçünde açılmış bir çiçektir
 On dördünde emzik emzik bal olur
 On beşinde yiğit girer düşünce
 On altısında sevda erer başına
 On yedisinde bir kız, değer yaşına
 Onu seven âşık belki delirir
 On sekizinde gönlü havada uçar
 On dokuzunda güzelliği tez geçer
 Yirmisinde geçmez akçe pul olur.¹⁸

18. Hasan Özhan-Ali Özdemir, *İlçe Oluşunun 50. Yılında Şebinkarahisar*, Tekışık Matbaası, Ankara, 1982, s. 98.

Erkeklerde ise evlenme yaşı farklılık arz eder. Genellikle erkeğin askerliğini bitirmesi beklenir. Ancak ailenin tek erkek çocuğu ise mürüvvetini görmek amacıyla askere gitmesi beklenilmeden daha erken yaşlarda evlendirilebilir (KK. 30; KK. 13; KK. 18; KK. 22). Günümüzde ise eğitim süresinin uzaması, ekonomik koşullar, bir meslek sahibi olup aile sorumluluğunu alabilme gibi sebeplerin etkisiyle erkeklerde evlenme yaş sınırı yükseldiği görülmektedir (KK. 25; KK. 27).

Şebinkarahisar ve köylerinde belli bir yaşa geldiği hâlde evlenemeyen kızlara “evde kalmış”, “kalık” gibi tabirler kullanılır ve kısmetinin kapalı olduğuna inanılır. Bu inanç, halk arasında “kısmeti/bahtı kapalı”, “bahtsız”, “nasipsiz” ya da “nasibi atmadı” şeklinde dile getirilir (KK. 10; KK. 19; KK. 6; KK. 13; KK. 26). Yöre insanının bir kısmı ise kısmetin kapalı olması diye bir şeye inanmamaktadır. “Nasipsiz gül açmaz”, ya da “vakti gelmeyen gül açmaz” gibi sözlerle evlenecek kızın nasibinin kendisini beklediğine inanılır (KK. 4; KK. 15; KK. 29).

Evlenemeyip evde kaldığına inanılan kızların bahtlarının açılması için şu pratikler yapılır:

- Gelin giden kızın ayakkabısının altına, evlenemeyen kızların nasipleri açılın diye isimleri yazılır (KK. 13; KK. 6).
- Kına gecesinde gelin olan kızın eline yakılan kınanın arta kalanı evlenecek kızlara da yakılır. Bu uygulamanın uğur getireceği ve kısmeti açacağı düşüncesi hâkimdir.
- Gelinin duvağı bahtı kapalı olan kızların başına geçirilip geri alınır. Böylece kızların nasiplerinin açılacağına inanılır (KK. 30; KK. 20).
- Büyü ve sihir olacağı düşüncesiyle muska yazdırılır.
- Kısmeti kapalı olanlar, türbelere götürülür. Kısmetin açılması için dua edilir, dilek tutulur (KK. 3; KK. 12; KK. 21; KK. 33).
- Kapalı kilit açtırılır (KK. 31; KK. 30).

Kısmet açmak için yörede uygulanan pratiklerin, dinsel ve büyüsel içerikli âdet ve işlemler olduğu görülür. Özellikle türbelere ve yatırları ziyaret edip dilekte bulunmak, kilit açmak, muska yazdırmak gibi uygulamalara Anadolu’nun birçok yerinde rastlamak mümkündür.¹⁹

4. Kız Görme ve Beğenme

Anadolu’da geleneksel toplumlarda evlenme girişimine “kız bakma”, “kız arama”, “kız soruşturma” ile başlanır. Oğullarını evlendirmek isteyen aileler,

19. Nail Tan, “Türkiye’de Evlenemeyen Kızların Kısmetlerini Açma Pratikleri”, Türk Folklor Araştırmaları Yıllığı 1976, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1977, s. 213-246; Yaşar Kalafat, *Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü

öncelikle yakın çevresinden kız aramaya çıkarlar. Bu konuda kendilerine akrabaları ve komşuları da yardımcı olur.

Anne, evlenme çağındaki oğlu için düğünde, dernekte kız beğenmeye çalışır. Eğer akrabalardan ya da köy içinden kız beğenilmiş ise bilinip tanındığı için doğrudan istenmeye gidilir. Aksi takdirde beğenilen kız için bir ön araştırma yapılır. “*Anasına bak kızını al, kıyısına bak bezini al*”, terbiyeli olur düşüncesiyle “*tarlayı taşlı yerden, kıızı gardaşlı yerden al*” gibi ifadeler yörede kız araştırmanın önemi için kullanılır. Bu ön araştırmadan sonra uygun görül- düğü takdirde beğenilen kıza dünür gidilir (KK. 6; KK. 13; KK. 7; KK. 17).

Bazen de evlenecek olan oğlanın annesi, yanına birkaç komşu kadın alarak tavsiye edilen kıızı görmek için kız evine gider. İlk gidişte ziyaretin amacı açıkça söylenmediği gibi misafirlige gidilmiş gibi rol yapılır, hem kızın hem de kız evinin durumuna bakılır. Eğer kız beğenilirse dünür gidilir, beğenilmez ise bu işten geri durulur (KK. 22; KK. 12; KK. 14; KK. 6; KK. 6).

Geçmişte ve günümüzde eş seçimini belirleyen çeşitli faktörler vardır.²⁰ Zira evlenme çağına gelmiş kız ve erkekte aranan vasıflar, ailenin sağlam temeller üzerine kurulması ve sağlıklı nesillerin yetiştirilmesi için gereklidir. Gelin adayının seçiminde asil, namuslu, bilinen ve düzgün bir aileden gelmesine dikkat edilir. “*Otunu çek, köküne bak*”, “*külü ocaktan kaldır, evladı kucaktan kaldır*” sözleriyle yöre insanı, evlilikte soy, sop ve sülale takip etmenin önemini vurgulamaktadır. Ayrıca sağlıklı ve güzel olması, ciddi ve ağırbaşlı olması, eline çabuk, maharetli, temiz, düzenli ve terbiyeli olması gibi özellikler de gelin adayında aranan diğer niteliklerdendir. Damat adayının seçiminde efendi, dürüst, namuslu ve evine bağlı bir insan olması gibi özellikler önemlidir. İçki, kumar vb. kötü alışkanlığının olup olmadığı da araştırılır (KK. 20; KK. 3; KK. 2; KK. 23; KK. 4; KK. 27; KK. 34; KK. 11).

Kaynak kişilerin ifadelerine göre; eskiden damat seçiminde orucunu tutup tutmadığı, namaz kılıp kılmadığı, dini bütün bir kişi olup olmadığı araştırılırken şimdi ise zenginlik, mal, mülk daha önemli hâle gelmiştir (KK. 14; KK. 12; KK. 25; KK. 32). Bu durum geleneksel aile değerlerinin değişime uğradığını gösterir. Artık eş seçiminde manevi değerlerden ziyade maddi ve toplum

Yayınları, Ankara, 1990, s. 88-90; Ergin Doymuş, *Her Yönüyle Kangal*, Sivas, 1999, s. 56-57; Mustafa Arslan, *Türk Popüler Dindarlığı*, Dem Yayınları, İstanbul 2004, s. 240.

20. Damat ve gelin adayının seçiminde Anadolu'nun farklı bölgelerindeki uygulamalar için bkz. Nevzat Türkten, “*Kayseri Düğünlerinde Gelin ve Güveyinin Seçimlerinde Uygulanan Dikkat Çekici Unsurlar*”, III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Konya, 1995, s. 227-233; Behçet Dede, “*Artvin Yöresi Düğünlerinde Gelin-Güveyi Motifi*”, III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Konya, 1995, s. 122-123; Şişman, *age.*, s. 29-30.

sal değerler ön plandadır. Bölgede bu değişimin bir sonucu olarak damat adayının şehirde oturması, memur olması, düzenli bir işte çalışması tercih nedeni olarak görülür (KK. 30; KK. 20; KK. 21). Sonuç olarak günümüzde eşlerin ve ailelerin gelin ve damat adaylarında aradıkları özellikler hem geleneksel kriterleri hem de modern kriterleri kapsamaktadır. Geleneksel kriterler arasında iyi bir aileye mensup olmak (soy, sop), saygılı, dürüst ve ahlaklı olmak yer alırken, modern değerler arasında mal, mülk, eğitim ve kariyer önemli bir rol oynamaktadır.²¹

Evlenecek delikanlıya kız aramak, kız bakmak âdetine yörede “*görücülük, görücüye çıkma, görücü gitme, dünür gezme*” gibi adlar verilir. Görücülük yoluyla evlenme biçiminde, evlenecek erkek veya kızdan çok, ailelerin girişimi, isteği ve beğenisi ön plandadır. Eş seçiminde etkili olan bu kurallarda son zamanlarda bazı değişiklikler olmuştur. Önceleri bu konuda anne-babalar söz sahibiydi. Erkek tarafı damat adayına hiç sormadan gelini seçebilir, kız tarafı da kızının fikrini sormadan onu istediği kişiye verir, kimse de buna itiraz etmezdi. Gençlerin sevdiği birisi varsa ailesi onaylamadığı takdirde onunla evlenmekten vazgeçerdi. Artık bu durum değişmeye başlamış, evlilikte anne-babalar gençlerin fikrini önemsemekte, gençler de bu konuda girişimde bulunmaktadır. Evlenecek çiftlerin birbirlerini görmeleri ve birbirleriyle konuşmaları sonucunda evlilik kararı her iki tarafın da onaylamasıyla gerçekleşmektedir (KK. 1; KK. 4; KK. 7; KK. 27).

5- Kız İsteme ve Söz Kesme

Kız beğenildikten sonra sıra kızın istenmesi aşamasına gelmiştir. Dünür-lüğe gidilmeden birkaç gün önce aracı (lider) yoluyla kız tarafının istekli olup olmadığı soruşturulur. Kız tarafı olumlu karar verdikten sonra, dünürlük için gidilir. Daha önceleri dünürlüğe gitmek için hayırlı gün olması nedeniyle çoğunlukla cuma akşamı tercih edilirken, günümüzde bu âdet pek uygulanmamaktadır (KK. 35; KK. 33; KK. 22). Dünürcülüğe önce genellikle erkekler gider. Bazı köylerde oğlanın anası, babası, amcası gittiği hâlde; bazılarında ise oğlanın babası ve her iki tarafın da hatırını saydığı, ağzı laf yapan ve bu işlerden anlayan kişiler alınarak gidilir (KK. 26; KK. 10; KK. 6).

Kız tarafı, gelen misafirlere ikramda bulunur. Yenilip içildikten sonra dünürlük aşamasına geçilir. Oğlan tarafının sözcüsü eüzü-besmele çeker, dinî yükümlülük ve kutsiyet ifade eden “*Allah’ın emri; Peygamberin kavliyle kızınızı, oğlumuzu istiyoruz*” kalıp ifadesini söyleyerek dünürlüğe başlar. İlk örneğine Dede Korkut hikâyelerinde rastladığımız dinî yükümlülük taşıyan bu ifade, ev-

21. Bkz. Canatan, *age.*, s. 161.

liliğin Allah'ın emri olduğunu ve Hz.Muhammed'in sünnetiyle teşvik edildiğini göstermekte, bir anlamda sosyal yaptırım gücünü de yansıtmaktadır.²²

Kız evi ya doğrudan bu işin olamayacağını oğlan tarafına söyler ya da olumsuz değil ise kızın yaşı küçük (yetişkin olduğu hâlde), oğlumu evlendirene kadar kızımı veremem, düşünüp taşınalım, ne diyelim kısmetse olur gibi ifadelerle töre gereği naz eder ve araştırmak için mühlet ister (KK. 9; KK. 8; KK. 1; KK. 11).

Kız tarafı, damat olacak şahsı ve ailesini araştırır. Kızın babası çarşıda, pazarda damadı görür. Kız ailesi ön araştırmanın sonucunda oğlan evini kendilerine layık görürse, kız ve oğlanın görüşüp konuşması için tekrar gelmelerini ister. Damat olacak şahıs kız evine götürülür ve kız ile görüştürülür. Kız ve oğlan anlaşır, birbirlerini beğenirlerse oğlan tarafı tekrar dünürlüğe gelir. “*Kız evi, naz evidir*” atasözünde de ifade edildiği üzere kız tarafı tekrar naz etmeye devam eder ve sonunda “*ne diyelim, Allah utandırmasın, Allah mutlu etsin, bir yastıkta kocatsın*” gibi ifadeler kullanarak kızı verdiğini ima eder. Her iki taraf arasında kız için alınacak altın, bilezik, gerdanlık gibi takılardan ne kadar alınacağı kararlaştırılır. Buna yörede “*söz kesme*” denir (KK. 31; KK. 13; KK. 2). Söz kesme tamamlandıktan sonra bu işin olumlu sonuçlanmasından dolayı eskiden şerbet ikram edilirken, günümüzde ise şerbet yerine çikolata veya tatlı ikram edilmektedir (KK. 9; KK. 26; KK. 24; KK. 22).

Şebinkarahisar ve köylerinde artık başlık parasının olmadığı söylenebilir. Yörede başlık parası yerine “*süt hakkı*” adı altında az da olsa bir miktar para alınmaktadır. Söz konusu paranın kızın yetiştirilmesindeki emeğe karşılık alındığı ifade edilmektedir. Bu para kızın annesine verilir ve genellikle kız için harcanır. Ancak daha önceleri yörede başlık parasının yaygın olduğu kaynak kişiler tarafından belirtilmiştir (KK. 30; KK. 28; KK. 21; KK. 12; KK. 4). Başlık, evlenecek erkeğin ailesinin kız tarafına verdiği nakit para ya da eşyadır.²³ Başlığın temelinde hem ekonomik etkenler hem de saygınlık ifade etmesi yatmaktadır.²⁴

Hemen her toplumda adı ne olursa olsun evlenecek kadına ya da onun ailesine para veya mal verme uygulaması, geçmiş dönemlerde var olduğu gibi günümüzde de mevcuttur.²⁵ İslam öncesi Türk toplumunda da kalın adıyla anılan başlığa benzer bir ödemeye rastlanır. Kalın eski Türk hukukunda evlenecek

22. Gülin Ögüt Eker, “*Türk Kültürü İçinde Geleneksel Bolu Evlenme Adetlerinin Yeri*”, Millî Folklor, Yıl 10, S. 40, 1998, s. 20; Şişman, *age.*, s. 39.

23. Mahmut Tezcan, *Kültürel Antropoloji Açısından Başlık Parası Gelenegi*, Ankara, 1981, s. 7; Örnek, *age.*, s. 201; Erdentuğ, *Sosyal Âdet ve Gelenekler*, s. 120-131.

24. Ali Rıza Balaman, *Evlilik Akrabalık Türleri*, Ankara, 2002, s. 31,34.

25. Mehmet Ali Yargı, “*Günümüzdeki Mehir Uygulamaları ve İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*”, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, S 8, 2006, s. 259; Başlık parası Güney

erkeğin kız tarafına verdiği mal veya para demektir. Yakutlarda bu kelime “kaling” olarak geçmekte ve miktarı ödemede bulunan tarafın mali durumuna göre değişmektedir.²⁶ Kalının dört kısma ayrıldığı bunlardan birinin süt hakkı adı altında erkek tarafından kızın anasına verilen hediye olduğu kaynaklarda zikredilir.²⁷ Bu bağlamda başlık veya süt hakkı uygulaması, eski Türk hukukundaki kalının az çok şekil değiştirmiş ve dejenere olmuş biçimde bir sosyal uygulama olarak karşımıza çıktığı söylenebilir.²⁸

6- Nişan ve Nişanlılık

Söz kesiminden sonra gelen aşama nişandır. Türkçede nişan; “işaret, iz, belirti, alamet, evlenmek üzere birbirine söz verme” gibi manalarda kullanılır. Nişanlanma ise “bir erkekle bir kadının ileride birbirleriyle evlenmek için yaptıkları sözleşme” anlamına gelir.²⁹ Değişik âdet ve biçimlerde de olsa her toplumda sosyal bir olay olarak önem taşıyan nişanlanma, bir aile hukuku sözleşmesidir.³⁰ Nişan merasiminin mazisi oldukça eskidir ve İslam öncesi Türk geleneğinde de nişanlanma törenine önem verildiği bilinmektedir.³¹

Nişan merasimi köylerde genellikle kızın evinde veya kız tarafının uygun gördüğü bir yerde yapılır. İlçe merkezinde ise ailenin ekonomik durumuna göre ya salon tutulur ya da kız evinde yapılır (KK. 14; KK. 9; KK. 7). Şebinkarahisar köylerinde nişan eksikliğini görmek amacıyla nişandan bir hafta önce mutlaka alış-veriş için şehre gelinir. Buna halk arasında “nişan düzme” denir (KK. 5; KK. 19). Nişan düzmeye gelin olacak kız, kızın annesi, yengesi veya kız kardeşi; erkek tarafından ise damat, babası, yengesi varsa kız kardeşi gider. Nişanda alınan belli başlı eşyalar şunlardır (KK. 30; KK. 6; KK. 31; KK. 20):

- Birkaç takım elbise, gömlek, ayakkabı, terlik, etek, eşarp, iç çamaşırı, çanta ve diğer günlük ihtiyaçlar

Amerika yerlilerinde, Hindistan ve Japonya'nın geleneksel toplumlarında, Malezya, Endonezya gibi İslam toplumlarında da görülmektedir. Bkz. Balaman, *age.*, s. 31-32; Tezcan, *Kültürel Antropoji Açısından Başlık Parası Geleneği*, s. 7.

26. Ahmet Akgündüz, “Başlık”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, C V, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s. 132; Bahaeddin Ögel, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, s. 256-260.

27. Akgündüz, *agm.*, c. V. s. 132; Tezcan, *Kültürel Antropoji Açısından Başlık Parası Geleneği*, s. 22; Ögel, *age.*, s. 260.

28. Akgündüz, *agm.*, c. V. s. 133; Mustafa Aksoy, “Sosyal Hayatımızdaki Başlık-Kalın ve Mehir Kavramlarının Sosyolojik Tahlili”, Aile Yazıları 4, Der. Beylü Dikeçligil-Ahmet Çiğdem, Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları, Ankara 1990, s. 561-564

29. Şükrü Haluk Akalın, vd.; *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s. 1773-1774.

30. Meydan Larousse, “Nişanlanma”, c. 14, s. 533.

31. Ögel, *age.*, s. 266-267.

- Nişan yüzüğü, bir çift altın küpe, saat;
- Kızın babasına, anasına, kardeşlerine ve yakın akrabalarına hediyeler;
- Nişanda hediye olarak takmak için altın bilezik, takı (düğün yapanın maddi durumuna göre değişir);
- Nişanda gelen misafirlere ikram etmek için çikolata, şeker, kolonya, meyve suyu, pasta damat evi tarafından alınır.

Gerek oğlan tarafı gerekse kız tarafı kendi eş, dost ve yakınlarını nişan töreni için davet eder. Şayet düğün tarihi yakın olursa aileler nişan merasimini kendi aralarında ve sade bir biçimde gerçekleştirirler. Nişan merasiminde davul-zurna, org gibi çalgılar isteğe bağlı olarak getirilir. Son zamanlarda nişan merasimi çalgılı olmaktadır. Gelin evi, durumuna göre yemek verir ya da pasta, meyve suyu vb. hazır şeyler ikram eder (KK. 23; KK. 28; KK. 33).

Yirmi-otuz yıl öncesine kadar nişan törenine damat götürülmezdi. Ancak günümüzde hem nişan merasimine hem de düğüne damat götürülmektedir. Ayrıca daha önceleri kadınlar arasında yapılan nişan merasimlerine günümüzde erkekler de katılmaktadır. Yüzük takma töreni nişan merasiminin en önemli aşamasıdır. Kız tarafının ileri gelenlerinden biri kırmızı kurdelelerle bağlanmış olan yüzükleri gelinin ve damadın parmağına takar, hayır duada bulunarak makasla kurdeleyi keser. Daha sonra takı merasimi düzenlenir ve nişanlı çiftlere hediye takdimine geçilir. Bu hediyeler daha çok para ve altın cinsinden olur. Nişanda takılan para ve altınlar kız tarafına bırakılır. Kız tarafı, burada toplanan parayı kızın çeyiz eksikliğini tamamlamak için kullanır (KK. 26; KK. 11; KK. 12; KK. 1).

Eskiden nişanda şerbet içilir, şerbet malzemesini oğlan tarafı alırdı. Nişan merasiminin sonunda şerbet kapları dualarla açılır ve nişana gelenlere dağıtılırdı. Bundan dolayı nişan “şerbet içme” seremonisi şeklinde görülürdü (KK. 9; KK. 8; KK. 6). Günümüzde ise şerbet içme geleneği yapılmamaktadır.

Nişan töreni her iki taraf açısından da önem taşımaktadır. Nişandan itibaren gelinin namusu erkek tarafının namusu kabul edilir. Eskiden beri nişan, ancak namus meselesi yüzünden bozulabilir. Onun dışında kolay kolay nişan bozulmaz. Genellikle nişan bozulduğu takdirde karşılıklı olarak alınan eşyalar geri verilir. Nişan atılmış kızın evlenmesinin daha zor olacağı düşüncesi yaygındır (KK. 32; KK. 23; KK. 13).

Nişanlılık süresinin kesin bir kuralı yoktur. Bu süre daha çok iki tarafın anlaşmasına bağlıdır. Kimi özel durumlarda –askerlik, okul vb.- nişanlılık süresi uzatılabilir ya da kısaltılabilir. Özellikle sürenin uzatılmasında her iki tarafın düğün için hazır olmaması ve ekonomik etkenler rol oynamaktadır (KK. 14; KK. 25; KK. 20).

Nişanlılık süresi içerisinde daha önceleri oğlanla kızın görüşmesine müsaade edilmezdi. Ancak günümüzde nişanlıların görüşmesinde bir sakınca görülmemektedir. Nişanlıların görüşüp, konuşmalarında dinî açıdan bir sakınca olmaması için nişanlılık dönemi içerisinde imam nikâhı yaptırılanlar da vardır. Eskiden görüşmelere izin verilmediği için bu dönemde nikâh yapmaya gerek görülmediği anlaşılmaktadır (KK. 35; KK. 6; KK. 9; KK. 16).

7. Düğün Tarihinin Belirlenmesi

Düğün tarihi her iki tarafın anlaşmasıyla kararlaştırılır. Önceleri düğünler daha çok ilkbaharda (nisan-mayıs) ve sonbaharda (eylül-ekim) olurdu. Ancak bu durum günümüzün değişen şartlarından dolayı büyük ölçüde geçerliliğini yitirmiştir. Günümüzde düğünler için daha çok yaz ayları tercih edilmektedir. İnsanların tatil ve izinlerini yaz aylarında kullanmaları, şehir dışında yaşayan akrabaların düğüne katılmasının bu aylarda daha kolay olması, düğünlerde yaz aylarının tercih edilmesinin başlıca sebeplerindendir.

Yörede düğün ve nikâh davetine özel bir ihtimam gösterilir. Zira eş, dost ve akrabaların düğün törenine davet edilmeleri gerekir. Geçmişte bu iş, “*okuyucu*” olarak isimlendirilen kişi tarafından sözlü bir şekilde yapılırken, günümüzde davetiye kartı dağıtılarak yapılır (KK. 12; KK. 23). Davetiye kartına evlenecek kişilerin isimleriyle birlikte her iki tarafın anne-babasının ismi, düğün tarihi ve yeri de yazılır. Bu davetiye, özel hazırlanmış bir zarf içine konur ve davetlinin ismi, zarfın üzerine yazılarak takdim edilir. İlçe merkezinde düğün duyuruları davetiye kartları ile olur. Son zamanlarda köylerde de davetiye kartları bastırmak yaygın hale geldiği görülmektedir. Her eve bir davetiye verilir. Düğüne davet edilen bir kimsenin icabet etmesi gerekir. Davetiye verilmeyen aileler, düğüne icabet etmezler (KK. 34; KK. 1; KK. 35).

8. Çeyize Bakma

Çeyiz sözcüğü Arapça “cihaz” sözcüğünden gelip “evlenecek kız çocukları için hazırlanan her türlü şahsi eşya veya evlenen kadının beraberinde götürdüğü mallar” şeklinde tanımlanır.³² Cehiz yerine çeyiz kullanımı yaygındır. Kız çeyizinin hazırlanmasına Anadolu’nun hemen her yerinde çok erken yaşlarda başlanır.³³ Hatta bu durumu anlatmak için “*kız kundakta, çeyiz sandıkta*” deyimini kullanılır.

Yörede de kızın çeyizi küçük yaşlardan itibaren annesi, yengeleri ve kendisi tarafından hazırlanmaya başlanır. Ancak düğüne az bir zaman kalmışsa ve birtakım eksikler varsa köydeki komşu kadınlardan da yardım istenir (KK. 30; KK. 31; KK. 6).

32. Hamdi Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, Altınoluk Yayınları, İstanbul, 1995, s. 232.

33. Akman, *agm.*, s. 14.

Çeyizler düğünden bir hafta önce yıkanıp ütülenir ve kız evinde sergilenir. Buna “*çeyiz serme*” denir. Kız evi tarafından tutulan bir kadın tek tek evleri dolaşarak, komşuları “çeyiz bakmaya” davet eder. Çeyiz bakmaya giden kadınlar çeşitli hediyeler götürürler. Çeyiz, düğünden birkaç gün öncesine kadar serili kalır ve sonra toplanarak oğlan evine gönderilir. Kız tarafından birkaç kişi, gelinin çeyizini ve odasını düzmek için oğlan evine gelir (KK. 31; KK. 21).

Çeyizler sandığa konurken şunlara dikkat edilir (KK. 30; KK. 20; KK. 31);

- Çeyizi sandığa koyacak kişiler abdest alır
- Besmele çekerek gelinin anası, halası, ablası çeyizleri sandığa koyar
- Sandık, genellikle kız evi tarafından alınır
- Çeyiz sandığa konulurken dul kadın bulundurulmaz. Sebebi ise gelinin başının bozulmaması içindir.

• Evliliğin mutlu ve huzurlu olması için sandığa şeker konur.

• Kibrit, sabun, iğne, iplik koymak âdettendir.

Çeyiz sandığı kız evinden çıkarılırken, kızın kardeşleri ya da yakınları sandığın üzerine oturur ve bahşiş ister. Oğlanın babası veya yakınları tarafından bu kişiye bir miktar bahşiş verilir (KK. 25; KK. 17; KK. 1; KK. 11).

9. Kına Gecesi ve Düğün

Evlenen çiftler için düğün yapılması insanlık tarihi kadar eskidir. Milletlere ve yörelere göre ayrıntılarda bazı farklılıklar olmakla birlikte hepsinin birleştiği nokta eğlenceye yönelik olmasıdır. Türkler, İslam dinini kabul ettikten sonra da korudukları eski düğün âdetlerini özellikle taşrada olmak üzere bugün de sürdürmektedir.³⁴

Anadolu'nun birçok yerinde³⁵ olduğu gibi yörede görülen düğünle ilgili âdetlerden biri de düğün evine Türk bayrağının asılmasıdır. Bayrak asma, düğüne davet anlamı taşıdığı gibi düğünün başladığına da işaret eder. Düğünler genellikle üç gün sürer. Cuma günü başlar ve pazar günü gelinin alınmasıyla son bulur. Düğünün birinci günü gerek kız evinde gerekse oğlan evinde hazırlık yapılır. Oğlan evinde düğün yemeği pişirilir. Düğünlerin kaçınılmaz bir parçası olan düğün yemeklerinin hazırlanılmasına ve sunulmasına çok önem verilir. Bu yemeklerin en meşhurları arasında etli pilav, kuru fasulye, lokma tatlısı, kadayıf, keşkek, sarma vb. bulunmaktadır. Yörede düğün yemeğinin hazırlanması için bazen maharetli bir aşçı tutulurken, bazen de ailedeki kadın-

34. Nutku Özdemir, “*Düğün*”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, c. 10, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, s. 18.

35. Ali Çolak, *İslam'a Göre Anadolu'da Düğün Adetleri*, Kardelen Yayınları, İstanbul, 2005, s. 138; Yeşil, *age.*, s. 187.

lar, komşuların yardımıyla bu işi üstlenirler (KK. 18; KK. 5; KK. 26; KK. 32; KK. 16; KK. 4).

Düğünler genellikle çalgılıdır. Kız ve oğlan evinde kemeçe, ud, davul-zurna vb. çalınır. Bu çalgılarda kadınlar ayrı ayrı yerlerde dik ayak, çiftetelli, tamzara, Türkmen kızı gibi mahallî ve millî oyunlar oynarlar.

Düğünün ikinci günü oğlan evinde, gelen misafirlere pişirilen düğün yemekleri ikram edilir. Damadın yakın arkadaşları, misafirleri ağırlamada birinci derecede sorumludurlar. Eğer düğün mevlitli ise akşam namazından önce mevlid-i şerif okunur. Düğün için hayır duada bulunulur. Akşam namazı kılındıktan sonra toplu hâlde düğün evine gelinir ve yemekler yenir (KK. 20; KK. 18; KK. 33).

Akraba ve komşulardan her biri, sıra ile birer gün gelin olacak kızı ve gelinlik çağa gelmiş kızları kına yakmaya çağırırlar. Buna “komşu kınası” ya da “kına çıkma” adı verilir. Komşu kınası yakma âdeti düğün sahibinin nüfuz ve itibarına göre düğünden bir hafta veya on beş gün öncesinden başlanır (KK. 31; KK. 6; KK. 21).

Gelin gitmeden bir gün öncesinde (cumartesi günü) kız evinde kına gecesi yapılır. Kına gecesi; genellikle düğün gününden bir gün önce, akşam vakti kız evinde kadınlar arasında yapılan bir eğlencedir ve Anadolu’daki Türk düğün âdetlerinin önemli bir unsurunu oluşturur. Kına gecesine adını veren “kına yakma” törenidir.

Erkek tarafından bir grup kadın, kız evine kınacı gider. Bunlar beraberinde kına, çerez, gelin için kına hediyesi ve kına elbisesi götürürler. Kına yakmaya “kına ezme” merasimi ile başlanır, diğer taraftan da gelin kına için hazırlanır. Kına ezilirken oradakiler tarafından şu türkü söylenir:

*Altın tasla yeşil kınam ezilir
Gümüş tarak ile zülfüm çözülür
Gelin kızlar bir araya dizilir
Her birisi nazlı nazlı süzülür
A kızım, hanım kızım yanan kınan kutlu olsun
Vardığın şirin evde dillerin tatlı olsun
Altın tasla yeşil kınan ezildi
Tel tel oldu zülüflerin çözüldü
Mumlar elde hep oyuna dizildi
Yeşil ördek gibi herkes süzüldü
A kızım, hanım kızım yanan kınan kutlu olsun
Vardığın şirin evde dillerin tatlı olsun³⁶*

36. Hasan Tahsin Okutan, *Şebinkarahisar ve Civarı (Coğrafya, Tarih, Folklor)*, Yeşil Giresun Matbaası, Giresun 1949, s. 304.

Kına ezildikten sonra gelin olacak kız, ortaya oturtulur ve başına “kına yazması” örtülür. Kına tepsisinin üzerine mumlar yakılarak hem gelinin etrafında dönülür hem de “*Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar*” şeklinde başlayan kına türküsü söylenir. Anadolu’da kına sırasında ağıt yakılması, türkü ve deyişler söylenmesi yaygındır.³⁷ Kına, halk tabiri ile “*başı bütün olan*” yani başından ikinci bir nikâh geçmemiş, mutlu bir evlilik sürdüren oğlanın yakınlarından biri tarafından yakılır. Bu kişi gelinin yumruk vaziyette olan sağ elini açmaya çalışır ve buna “*el açma*” denir. Geline, elini açması için bir miktar para ya da altın verilir. Gelin, elini açar bu arada kına hediyesi olarak “*kına yüzüğü*” takılır. Daha sonra gelinin ellerine kına yakılmaya başlanır (KK. 20; KK. 13; KK. 31; KK. 30). Kına yakılırken yörede herkesin bildiği şu ağıt söylenir ve üç-dört kez tekrar edilir:

*Kınayı getir aney
Parmağın batır aney
Bu gece misafirem
Koynunda yatır aney*

Daha önceleri gelinin başına kına yakılırken şu türkü söylenirmiş:

*Sen bu eve kızım daha gelmezsin
Koyducağın, yerinde bulmazsın
Karar kılıp buralarda kalmazsın
Allı kızım, gelin kızım has kızım
Kutlu olsun yanan kınan has kızım
Aldı hanım kına tasını eline
Yaktı yiv yiv dolanarak geline
Gümüş kemer yakışmıştır beline
Seni saran delikanlı sevine
Allı kızım, gelin kızım has kızım
Kutlu olsun yanan kınan has kızım³⁸*

Aynı zamanda gelinin ayak parmaklarına da kına yakılır ve bunun geline uğur getireceğine inanılır. Artan kına, gelen misafirlere çerezle birlikte dağıtılır. Törenlerde misafirperverliğin bir göstergesi olarak yemek vermek Anadolu’nun hemen her yerinde görülen ortak bir uygulamadır. Kına yakmak için oğlan tarafından gelen misafirlere/kınacılar yemek verilir. Buna “*kına yemeği*” denilir. Kınacılar bir müddet daha kız evinde kaldıktan sonra tekrar oğ-

37. Mehmet Yardımcı, “*Geleneksel Kültürümüzde ve Âşıkların Dilinde Kına*”, Folklor/Edebiyat, c. 14, S. 54, 2008/2, s. 81-93.

38. Özhan-Özdemir, *age.*, s. 101.

lan evine dönerler. Kınacılar uğurlanırken gelin, sağdııcı ile birlikte onların elini öper. Kız tarafının yakınları ve akrabaları gece yarısına kadar eğlenceye devam ederler. Bu vakitten sonra kalabalık dağılır ve gelinin yanında birkaç samimi kız arkadaşı kalır (KK. 21; KK. 6; KK. 30).

Eski Türk inançlarında kına yakmak seçilmiş, adak edilmiş olanı gösterirdi. Bu işareti taşıyan canlı ve cansız varlıkların kutsallığına inanılır ve onlara dokunulmazdı. Bu niteliği taşıyanlara dokunulduğu ve onlara saygısızlık gösterildiği takdirde uğursuzluk ve felaket geleceğine inanılırdı. Bu şekilde adanmışlar korunma altına alınmış olurdu.³⁹ Günümüzde düğünlerde, nişanlarda geline hatta damada kına yakma geleneğinin eski Türklerdeki bu inanışın bir devamı niteliğinde olduğu söylenebilir. Zira Anadolu’da kına, adanmış olmanın işareti olarak kabul edilmektedir.

Eskiden köylerde damat kaçırma âdeti vardı. Damadın yakın arkadaşları sağdııcın dalgınlığından yararlanarak ya damadı kaçırmaya ya da damadın ayakka-bısını saklardı. Damat veya damadın herhangi bir eşyası kaybolduğu zaman onu bulmak sağdııcın göreviydi. Bundan dolayı sağdıç, dalgınlığının cezası olarak bir miktar bahşiş öderdi. Günümüzde ise damat kaçırma olayı eskisi kadar yaygın değildir (KK. 25; KK. 8; KK.14; KK. 19).

İlçe merkezinde düğünler, düğün salonunda yapılır. Düğün konvoyu eşliğinde gelin ve damat salona gelir. Davetliler, düğünün başlama saatinden önce düğün salonuna gelmeye başlarlar. Düğünlerde org, kemençe, davul-zurna çalınır ve yöresel oyunlar oynanır. Gelen misafirlere kuru pasta ve meşrubat ikramı yapılır. Düğün salonunda nikâh kıyılır. Bir süre eğlenildikten sonra “*takı takma*” törenine geçilir. Davetliler, getirdikleri hediyeleri yeni evlilere takdim ederler. Daha önce belirlenmiş bir kişi gelen takıların kimden olduğunu yüksek sesle söyler. Aile fotoğraflarının çekilmesine geçilir. Salonda düğünler videoya da çekilmektedir. Bir süre sonra konuklar sıraya girerek ev sahiplerine harırlı olsun dilekleriyle salondan ayrılırlar (KK. 7; KK. 23).

Ertesi gün gelin almaya gidileceğinden dolayı sabah erken kalkılır. Bu güne “*gelin alma*”, “*gelin getirme*” gibi isimler verilir. Gelin alma; Türklerde kızın bir göçü gibi görülmüştür. Bundan dolayı Anadolu’da bazen “*gelin göçürme, gelin götürme*”⁴⁰ adıyla da anılan gelin alma, kızın baba evinden koca evine götürülmesidir.

Gelin almak için gelin arabası hazırlanır ve süslenir. Genellikle bu arabanın şartlara göre lüks olması tercih edilir. Düğün konvoyuna katılacak olanlar kendi arabalarıyla düğün evine gelirler. Arabası olmayanlar, erkek tarafının daha önceden kiraladığı minibüslerle düğüne iştirak ederler. Sabah saat

39. Kalafat, *age.*, s. 91; Çolak, *age.*, s. 158.

40. Şişman, *age.*, s. 159.

10.00’da gelini almak için yola çıkılır (KK. 10; KK. 33; KK. 35). Gelin almaya gidenlere “*gelin alıcı*”, “*düğüncü*” gibi isimler verilir. Gelin almaya gidilen yoldan dönmek iyi sayılmaz. Dönüldüğü takdirde evlenenlerin mesut olamayacaklarına inanılır.⁴¹

Düğün alayındakiler bir süre kız evinde ağırlanır. Davul-zurna eşliğinde yöresel oyunlar oynanır. Bu sırada gelinin yengesi ve arkadaşları, gelini hazırlamakla meşgul olur. Daha önceleri geline al duvak giydirilir ve baş bağlama töreni yapılırken, şimdi ise al duvak yerine gelinlik tercih edilmektedir. Şebinkarahisar eski düğün âdetlerine göre baş bağlama sırasında şu türkü söylenmiştir:

*Sus ağlama sil gözünün yaşını
Ağlasan da derecekler başını
Eğme kızım sakın evde başını
Acı etme yiyeceğin aşını
Eyvah, eyvah ben anamdan ayrıldım
Hem anamdan hem sılamdan ayrıldım
Çevirdim eteği çaldım belime
Ayrılık yolunu aldım elime
Ağlayarak ben bu evden giderken
Küçük kardeşimi koydum yerime
Eyvah, eyvah ben anamdan ayrıldım
Hem anamdan hem sılamdan ayrıldım⁴²*

Gelini hazırlama olayı bittikten sonra erkek kardeşi, gelinin beline bekâretin sembolü olan kırmızı renkli bir kuşak bağlar. Buna “*bekâret kuşağı*” adı verilir (KK. 30; KK. 20; KK. 13). Anadolu’nun bazı yerlerinde “*gayret kuşağı*”⁴³ da denilmektedir.

Artık gelin için anne babasıyla vedalaşma vakti gelmiştir. Kız, annesinin elini öperken şu türkü söylenir:

*Uzağa kız vermem, yiter de gider
Sazağa ev yapmam, batar da gider
Helal et hakkını can ciğer anam
Kızın ellerini öper de gider
Şen anam şen babam yerler şen olsun
İşte ben gidiyorum yerler gen olsun⁴⁴*

41. Özhan-Özdemir, *age.*, s. 102.

42. Okutan, *age.*, s. 309-310.

43. Sibel Turhan Tuna, “*Türk Dünyasındaki Düğünlerde Koltuklama ve Kırmızı Kuşak Bağlama Geleneği*”, *Bilig*, Yaz 2006, S. 38, s. 154.

44. Okutan, *age.*, s. 310.

Kız, annesi ile vedalaştıktan sonra babasının elini öperken çalgıcılar tarafından şu türkü söylenir:

*Yıldız dağlarında buzlar ışılar
Kuzusunu görmüş geyik muşular
Başına sarmışlar yeni puşular
Babadan ayrılan yürek fişilar
Eyvah, eyvah ben babamdan ayrıldım
Hem babamdan hem obamdan ayrıldım⁴⁵*

Anne-baba, ellerini öpmeye gelen kızına “Kızım; bir kadın için en büyük şeref, kocası evine duvağı ile girip kefeni ile çıkmaktır. Büyüklerine saygılı ol, olur-olmaz şeylere küsme” şeklinde nasihatte bulunur (KK. 6; KK. 21; KK. 12; KK. 4). Türk düğünlerinde, düğünden önce gelin ve damada kuracakları ailede dirliğin, mutluluğun nasıl sağlanacağı, aile büyüklerine, akrabalarına nasıl davranılacağı, çocukların nasıl yetiştirileceği gibi konularda bazı nasihatler verilmesi eski bir gelenektir. Nasihatler genellikle anne-babalar, dede-nineler, akrabalar ve dostlar tarafından verilir.⁴⁶

Vedalaşma tamamlandıktan sonra damat gelini almak için içeri girer, fakat gelinin olduğu odanın kapısı âdet üzere kilitlemiştir. Damat ya da damadın babası tarafından bir miktar bahşiş verilmek suretiyle kapı açtırılır. Gelinin bir koluna damat, bir koluna da gelinin kardeşi veya amcası girerek gelin arabasına bindirilmek üzere evden çıkarılır.

Kız tarafının gençleri, gelin hareket ettikten sonra birkaç yerde konvoyun önünü keserler. Buna “*yol kesme*” adı verilir. Yol kesenlere bir miktar bahşiş verilir ya da daha önceden hazırlanmış, içinde para olan zarflar bahşiş olarak atılır (KK. 14; KK. 1; KK. 33; KK. 15). Gelin konvoyu direkt olarak damat evine gelmez, biraz dolaştırılması gerekir. İlçe merkezinde de aynı âdet geçerlidir. Erdentuğ, gelin ve damadı gezdirme seremonisini başlı başına kötü etkilere karşı koruyucu bir ritüel olarak yorumlar.⁴⁷

Düğüne gidenler, konvoy hâlinde erkek evine geldikleri zaman halaylar çekilir, silahlar atılır. Evlenme aşamasının en önemli bölümü düğün, düğünün en dikkate değer yanı ise gelinin kız evinden alınıp yeni eve getirilmesidir. Gelin, yeni evin kapısından girmeden önce yapılan bazı âdetler vardır ki bunların en önemlileri şunlardır (KK. 21; KK. 20; KK. 31; KK. 13; KK. 32).

45. *age.*,s. 311.

46. Farklı bölgelerde yapılan nasihatler için bkz. Nail Tan, “Gelin ve Güveye Düğün Öncesi Akrafa ve Dostları Tarafından Verilen Nasihatler”, III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Konya, 1995, s. 212-219.

47. Nermin Erdentuğ, “Türkiye’nin Karadeniz Bölgesinde Evlenme Göreneklere”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi, 1972, S. 7, s. 12.

• Gelin arabadan indirildikten sonra, dua edilir ve damat tarafından daha önce hazırlanmış olan çerez, şeker, darı, buğday ve bozuk paradan oluşan “saçı” gelinin başından aşağı serpilir/saçılır. Bu âdet çiftlerin, evlilik boyunca darlık görmemeleri, bolluk içinde yaşamaları içindir. Mali durumu iyi olanlar gelinin ayağının dibinde kurban keserler. İlçe merkezinde salonlarda yapılan düğünlerde ise saç geleneği gelin ve damadın başından konfeti atma şeklinde gerçekleştirilir.

• Gelinin kucağına küçük bir çocuk verilir. Bunun sebebi de doğurgan olması ve sağlıklı çocuklar dünyaya getirmesi içindir. Gelin kucağına oturtulan çocuğa daha önceden hazırlanmış olduğu hediyelerden verir.

- Uğurlu olması için eve girerken ayaklarına su dökülür.
- Güleç yüzlü olsun diye gelinin yüzüne ayna tutulur.

Gelin oğlan evine indiği sırada saç saçma ve kurban kesme geleneği Türkiye'nin pek çok yöresinde görülen yaygın bir uygulamadır.⁴⁸ Saçı gibi bu tür ritüeller geleneksel Türk dinindeki evlenme törenlerinin en belirgin özelliklerinden biridir ve kökleri Şamanizm'e kadar dayanır.⁴⁹ İnan, saç geleneğini yabancı soya mensup olan bir kızı, kocasının soyunun ataları ve koruyucu ruhları tarafından kabul görmesi için yapılan bir kurban ayininin kalıntısı olarak görmektedir.⁵⁰ Günümüzde kullanılan darısı başına deyimini de doğrudan bu gelenekle alakalıdır.

Gelinin kucağına küçük bir çocuğun verilmesini ve gerdeğe girmeden önce yatağa oyuncak bebeğin bırakılmasını *doğurganlığı artırma simgesi* olarak değerlendirmek mümkündür. Bu uygulamalar benzer benzeri doğurur ilkesine dayanan sihirli bir tekniktir.⁵¹ Söz konusu ritüel, Anadolu'nun pek çok yerinde de uygulanmakta olup, hatta İslav, eski Hint ve Avrupa ritüellerinde de görülebilmektedir.⁵²

48. Hasan Köksal, “*Türk Düğünlerinde Saçı Geleneği, buna Bağlı Ritler-Pratikler*”, III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Konya, 1995, s. 176-185; Meltem Santur, “*İç Anadolu Bölgesinde Gelinin Kız Evinden Oğlan Evine Getirilmesi Sırasında Uygulanan Gelenekler*”, III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Konya, 1995, s. 197-198; Mehmet Ziya Binler, “*Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde Evlenme Gelenekleri ve Görenekler*”, Türk Dünyası Araştırmaları, S. 127, Ağustos 2000, s. 234.

49. Ögel, *age.*, s. 267-268; Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm: Materyaller ve Araştırmalar*, Türk Tarih Kurumu, 6. Baskı, Ankara, 2006, s. 167; Gülin Ögüt Eker, “*Türk Düğün Geleneği İçinde Karakeçili Türk Düğününün Ritüel Açısından Değerlendirilmesi*”, Millî Folklor, Yıl 12, S. 46, 2000, s. 97.

50. İnan, *age.*, s. 167.

51. Ali Selçuk, *Tahtacılar*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2005, s. 186; Santur, *agm.*, s. 199-200.

52. Nermin Erdentuğ, “*Türkiye'nin Karadeniz Bölgesinde Evlenme Görenekleri ve Tören-*

Düğün töreni bittikten sonra misafirlere yemek verilir. Kadınlar bir süre daha kendi aralarında eğlenirler. Yatsı vakti geldiğinde damat, arkadaşları ile birlikte camiye gider ve yatsı namazını kılar. Namazdan sonra imam dinî nikâhı kıymak için düğün evine getirilir. Evliliğin hem yasalar önünde hem de toplum açısından geçerli sayılabilmesi için iki nikâhın da yapılması gerekir. Bunlar medeni/resmî nikâh ve dinî nikâhtır. Medeni nikâh, evliliğin medeni hukuk ve miras hukuku açısından geçerliliğini sağlarken, dinî nikâh da çiftlerin içinde buldukları çevre açısından önem taşır. Böylece evlilik gerek yasal, gerekse dinsel olarak çevre tarafından onaylanmış olur. Son zamanlarda önce yasal, sonra dinî nikâh yapılması yaygın hale gelmiştir (KK. 35; KK. 2; KK. 12). Nikâhtan sonra bir araya gelecek çiftin kalacağı yere “*gerdek evi, gerdek odası*” gibi adlar verilir. Sağdıç ve arkadaşları tarafından şamatayla ve yumruklanarak getirilen damat gerdek odasına atılır.

Damat gerdek odasına girdikten sonra “*yüz görümlüğü*” denilen bahşişi verir ve gelinin yüzünü açar. Bu bahşiş yüzük, bilezik veya küçük bir altın olabilir. Daha sonra her ikisi de iki rekât şükür namazı kılar ve gelecekleri için dua ederler. Bu sırada gelin ve damat için bir sofraya hazırlanmış olur, sofrada mutlaka tatlı (şerbet, helva vb.) olması gerekir (KK. 30; KK. 21; KK. 20). En eski dönemlerden itibaren dünya üzerindeki tüm toplumlarda gelin ve damadın birlikte yemek yemeleri yaygın olarak görülen geleneklerden biridir.⁵³ Şebinkarahisar yöresinde de gelin ve damadın gerdek gecesinde aynı tabaktan yemek yemeleri ve aynı bardaktan şerbet içmeleri birleşmeyi sembolize etmekte; kocanın yemeğini karısı ile paylaşması anlamına gelmektedir. Ayrıca bu gece gelin ile damadın şerbet içmeleri, evliliğin ilk aşamasında her şeyin tatlılık içinde olması amacına yönelik bir uygulamadır.

10. Düğün Sonrası Ritüeller

Düğünden sonraki gün geline iş yaptırılmaz. Şayet iş yaparsa ömür boyu işinin bitmeyeceğine inanılır. Bu inanç geline yüklenen rolün hafifletilmeye çalışılmasıyla ilgili olup ayrıca misafire hürmetin de bir göstergesidir. Bu gibi âdet ve inanışlar Anadolu'nun bazı yörelerinde de görülmektedir.⁵⁴

leri II”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi, 1969, S. 5, s. 244.

53. Akman, agm., s. 28; Nermin Erdentuğ, “*Türkiye'nin Karadeniz Bölgesinde Evlenme Görenekleri ve Törenleri III*”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi, 1971, S. 6, s. 17.

54. Meltem Cingöz Santur, “*Anadolu'nun Bazı Yörelerinde Gerdek Sabahı Gelinle İlgili Âdet ve Uygulamalar Üzerine Bir Atlas Denemesi*”, V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Gelenek-Görenek_inançlar Seksiyonu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997, s. 347.

Eski düğün geleneklerine göre düğünden bir gün sonra duvak günü yapılırdı. Anadolu'nun birçok yöresinde farklı adlarla ifade edilen⁵⁵ duvak günü, gelin ve damat açısından işlerin yolunda gittiğini ifade eden bir kutlamaydı. Öğleden sonra duvak gününe davetli bütün kadınlar hediyeleriyle birlikte gelin görmeye gelirlerdi. Gelin misafirlerin yanına genellikle yüzü duvaklı bir şekilde gelir ve duvak oradakilerden biri tarafından açılırdı. Gelin hanım, misafirlere “hoş geldiniz”, der ve onların ellerini öperdi. Bu esnada misafirler de hediyelerini takdim ederlerdi. Buna “*saçı toplama*” adı verilirdi. Bir süre eğlenildikten sonra herkes dağılırdı. Günümüzde ise gerek ilçe merkezinde gerekse köylerinde duvak düğünü kalkmıştır (KK. 6; KK. 20).

Anadolu'da önceleri yaygın olan, gelinlerin gelinlik etme âdeti çalışma yaptığımız bölgede özellikle kırsal kesimlerde çok katı biçimde olmasa da sürdürülmektedir. Yeni gelin, geldiği evde aile büyüklerine, özellikle kayınbabaya saygısızlık olmasın diye bu kişilerin bulunduğu yerlerde konuşmaz, yaşamak veya yazma takmadan onların karşısına çıkmazdı. Bu durum birkaç ay sürerdi. Kaynak kişilere göre bu gelenek önceleri uzun süre dikkatli bir şekilde uygulanırken son zamanlarda sembolik olarak devam ettirilmektedir (KK. 4; KK. 7; KK. 2; KK. 22; KK. 26). Gelinlik etme âdeti eski Türk inançlarının devamı şeklindedir. Zira Orta Asya Türk Topluluklarında da gelinin kocasının ve onun soyundan olan erkek akrabalarının ismini söylemesi, onlarla konuşması belli bir süre yasaktır.⁵⁶ Bu uygulamada gelinin yabancı olmasıyla, yabancı bir aileye üyeliğinin kabulüyle ilişkili olduğu söylenebilir.

Şebinkarahisar yöresinde düğünden bir hafta sonra gelin, damatla birlikte ailesini ziyarete gider. Damat yanında çikolata, baklava gibi tatlı şeyler ve aile fertlerine çeşitli hediyeler götürür. Yörede bu ziyarete “*el öpme*” adı verilir. Ayrıca bu ziyarette gelin ve damat için özel olarak yemekler hazırlanır (KK. 3; KK. 10; KK. 34; KK. 35).

11. Sonuç

Tarihî süreç içerisinde pek çok toplumda olduğu gibi evlilik olayına gereken değeri veren Türk milleti bu olay etrafında birçok tören, töre, âdet, gelenek ve görenek oluşturmuştur. Şehirleşme, sosyo-ekonomik durum, eğitim düzeyinin yükselmesi, teknolojik gelişmeler gibi birçok faktörün etkisiyle evlilik âdetlerinde geçmişten günümüze bir takım değişimlerin yaşandığı görülmektedir. Şebinkarahisar ve köylerinde yapılan evlilik âdetlerinde de belli değişikliklere rağmen birçok gelenek ve görenek hâlâ canlılığını korumaktadır.

55. Nerin Köse, “*Türk Düğünlerinde Gerdek Sonrası Duvak Geleneği*”, Millî Folklor, S. 60, 2003, s. 94-95.

56. İnan, *age.*, s. 167.

Türklerde çok eski dönemlerden itibaren bir evlenme usulü olarak bilinen kız kaçırma olayı, Şebinkarahisar ve çevresinde daha önce yaygın bir âdet iken, günümüzde pek hoş karşılanmadığı için nadiren rastlanır. Yörede eskiden daha fazla olmakla birlikte halen geçerliliğini sürdüren başka bir evlenme biçimi de akraba evliliğidir. Ancak son zamanlarda eğitim seviyesinin yükselmesi ve köylerden büyük şehirlere göçün artmasıyla birlikte çoğunluk tarafından bu tür evliliğe sıcak bakılmamakta ve tercih edilmemektedir.

Küçük yaşta sözlenme/nişanlanma anlamına gelen ve eski bir Türk geleneği olan beşik kертmesi, Şebinkarahisar’da kabul gören bir evlilik şekli değildir. “İç güveyi” adı verilen evlilik çeşidi ise Anadolu’da görüldüğü gibi nadiren de olsa Şebinkarahisar ve çevresinde de görülmektedir.

Yakın zamana kadar Şebinkarahisar ve çevresinde, daha çok görücü usulüyle evlilik yapılmakta iken, günümüzde ise görücü usulünün yerini görüşme usulü almıştır. Ayrıca okul, iş hayatı, sosyal çevre, sosyal medya gibi tanışma ortamlarının genişlemesi, gençlerin evlilik kararında daha çok söz sahibi olmalarını sağlamıştır. Eğitim seviyesinin yükselmesiyle birlikte okul ve iş çevresinden evlenenlerin oranını da yükseltmektedir. Son zamanlarda yörede tanınarak yapılan evliliklerin arttığı görülmektedir.

Şebinkarahisar’ın geleneksel evlenme âdetlerinde kızların evlilik yaşının daha düşük olduğu, genellikle 15-20 yaşları arasında evlendirildiği kaynak kişilerin verdiği bilgilerden anlaşılmaktadır. Günümüzde ise eğitim süresinin uzaması, insanların eğitim düzeylerinin artması, ekonomik koşullar ve gençlerin iş hayatına atılmaları gibi sebeplerin etkisiyle gerek erkeklerde gerekse kızlarda evlenme yaş sınırının yükseldiği söylenebilir.

Araştırma bölgemizde, daha önceki dönemlerde başlık parası uygulaması olmasına rağmen günümüzde görülmemektedir. Bunun yerine, kızın düğün öncesi eksiklerini gidermek amacıyla “süt hakkı” adı altında annesine bir miktar para verilmektedir. Bazı yerlerde “ana yolluğu” adı verilen bu âdetin, eski bir Türk geleneği olan “kalın”ın devamı olduğu söylenebilir.

Geleneksel evlenme âdetlerinde nişan merasimine damat götürülmezken, günümüzde hem nişan merasimine hem de düğüne damat götürülmektedir. Ayrıca daha önceleri kadınlar arasında yapılan nişan merasimlerine günümüzde erkekler de katılmaktadır. Yine eski nişan geleneklerinde şerbet içilir ve misafirlere şerbet ikram edilirdi. Bundan dolayı nişan “şerbet içme” seremonisi şeklinde görülürdü. Günümüzde ise şerbet içme geleneği yapılmamaktadır.

Diğer pek çok yerde olduğu gibi Şebinkarahisar ve köylerinde de önceleri düğünler daha çok ilkbaharda (nisan-mayıs) ve sonbaharda (eylül-ekim) olurken, değişen şartlardan dolayı günümüzde genellikle yaz ayları tercih edilmek-

tedir. İnsanların tatil ve izinlerini yaz aylarında kullanmaları, okulların tatil olması gibi sebepler, düğünlerin yaz aylarında tercih edilmesinde etkili olduğu söylenebilir.

Yörede düğün ve nikâh davetine özel bir ihtimam gösterilir. Geçmişte bu iş, “okuyucu” olarak isimlendirilen kişi tarafından sözlü bir şekilde yapılırken, günümüzde davetiye kartı dağıtılarak yapılır. Son zamanlarda köylerde de davetiye kartları bastırarak yaygın hale geldiği görülmektedir.

Bolluk ve bereket simgesi olarak yerine getirilen saç geleneği, köy ve şehir düğünlerinde devam etmektedir. Ancak salonlarda yapılan düğünlerde saç geleneği gelin ve damadın başından konfeti atma şeklinde gerçekleştirilir. Saç ritüeli geleneksel Türk dinindeki evlenme törenlerinin en belirgin özelliklerinden biridir ve kökleri Şamanizm’e kadar dayanır.

Eski düğün geleneklerine göre düğünden bir gün sonra duvak günü yapılırken, günümüzde ise gerek ilçe merkezinde gerekse köylerinde duvak düğünü yapılmamaktadır. Anadolu’da önceleri yaygın olan, gelinlerin gelinlik etme âdeti çalışma yaptığımız bölgede özellikle kırsal kesimlerde çok katı biçimde olmasa da sürdürülmektedir.

Sonuç olarak Şebinkarahisar ve köylerinde evlilikle ilgili uygulanan inanç ve âdetlerde, İslam öncesi geleneksel Türk dinî inanç sisteminin ve İslam dininin etkileri olduğu anlaşılmaktadır. Geleneksel Türk inançlarından bir kısmına İslami unsurların dâhil edildiği; bir kısmının da değiştirilmeden eski şekliyle devam ettirildiği görülmektedir. Düğünün hemen her aşamasına eşlik eden tatlı bir şeyler yiyip içmek, damadın bağlanmasını önlemek için alınan tedbirler, bereket dilekleriyle saçılan saçlar, su, ateş gibi objelerin düğün törenlerinde ortaya çıkması, geline al renkli duvak örtülmesi vb. âdet ve pratiklerin Eski Türk inançlarıyla ilgili olduğu kanaatindeyiz. Düğünlerde mevlit merasiminin düzenlenmesi, dua edilmesi, dinî nikâhın kıyılması, zifaktan önce gelinin ve damadın iki rekât şükür namazı kılınması gibi hususların da İslam dininin etkisiyle oluştuğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

Akgündüz, Ahmet; “Başlık”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, c. V, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992.

Akın, Galip; “Denizli Kırsal Kesiminde Akraba Evliliği ve Bunu Etkileyen Faktörler”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, c. 40, S. 3-4, 2000.

Akman, Ayşe; “Artvin’in Bazı Yerlerinde Evlenme Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme”, *Türk Halk Kültürü Araştırmaları 1999*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.

Aksoy, Mustafa; “Sosyal Hayatımızdaki Başlık-Kalın ve Mehir Kavramlarının Sosyolojik Tahlili”, *Aile Yazıları 4, Der. Beylü Dikeçligil-Ahmet Çiğdem, Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları*, Ankara 1990.

Arslan, Mustafa; *Türk Popüler Dindarlığı*, Dem Yayınları, İstanbul 2004.

- Balaman, Ali Rıza; *Evlilik Akrabalık Türleri*, Ankara, 2002.
- Binler, Mehmet Ziya; “Türkiye’nin Karadeniz Bölgesi’nde Evlenme Gelenekleri ve Görenekler”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 127, Ağustos 2000.
- Canatan, Kadir; *Muhafazakâr Endişe: Aile -Kuramsal, Tarihsel ve Çağdaş Bir Yorum*, Mana Yayınları, İstanbul 2018.
- Çolak, Ali; *İslam’a Göre Anadolu’da Düğün Adetleri*, Kardelen Yayınları, İstanbul 2005.
- Dede, Behçet; “Artvin Yöresi Düğünlerinde Gelin-Güveyi Motifi”, *III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Konya 1995.
- Doymuş, Ergin; *Her Yönüyle Kangal*, Sivas 1999.
- Döndüren, Hamdi; *Delilleriyle Aile İlmihali*, Altınoluk Yayınları, İstanbul 1995.
- Eker, Gülin Ögüt; “Türk Kültürü İçinde Geleneksel Bolu Evlenme Adetlerinin Yeri”, *Millî Folklor*, Yıl 10, S. 40, 1998.
- Eker, Gülin Ögüt; “Türk Düğün Geleneği İçinde Karakeçili Türk Düğününün Ritüel Açısından Değerlendirilmesi”, *Millî Folklor*, Yıl 12, S. 46, 2000.
- Erdentuğ, Nermin; “Türkiye’nin Karadeniz Bölgesinde Evlenme Görenekleri ve Törenleri II”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, S. 5, 1969.
- Erdentuğ, Nermin; “Türkiye’nin Karadeniz Bölgesinde Evlenme Görenekleri ve Törenleri III”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, S. 6, 1971.
- Erdentuğ, Nermin; “Türkiye’nin Karadeniz Bölgesinde Evlenme Görenekleri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, S. 7, 1972.
- Erdentuğ, Nermin; *Sosyal Âdet ve Gelenekler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1977.
- Gökdağ, Bilgehan A; “Bir Yemin Olarak Evlilik Törenleri ve Evlenmeyle İlgili Pratikleri İfade Ederken Kullanılan Kelimelere Dair: Beşik Kertmek, Söz Kesmek, Nikâh Kıymak”, *Karadeniz Araştırmaları*, S. 33, Bahar 2012.
- Günay, Ünver-Güngör, Harun; *Türk Dini Tarihi*, Lâçin Yayınları, Kayseri 1998.
- İnan, Abdülkadir; *Tarihte ve Bugün Şamanizm: Materyaller ve Araştırmalar*, Türk Tarih Kurumu, 6. bs, Ankara 2006.
- Kalafat, Yaşar; *Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1990.
- Köksal, Hasan; “Türk Düğünlerinde Saçı Geleneği, buna Bağlı Ritler-Pratikler”, *III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Konya 1995.
- Köse, Nerin; “Türk Düğünlerinde Gerdek Sonrası Duvak Geleneği”, *Millî Folklor*, S. 60, 2003.
- Meydan Larousse, “Nişanlanma”, c. 14.
- Okutan, Hasan Tahsin; *Şebinkarahisar ve Civarı (Coğrafya, Tarih, Folklor)*, Yeşil Giresun Matbaası, Giresun 1949.
- Özçörekçi, Nilüfer Zeynep; “Gaziantep İli Evlenme Adetlerinin Kültürel Değişim Yönünden İncelenmesi”, *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Gelenek-Görenek-İnançlar Seksiyon Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997.
- Ögel, Bahaeddin; *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988.
- Özhan, Hasan – Özdemir, Ali; *İlçe Oluşunun 50. Yılında Şebinkarahisar*, Tekişik Matbaası, Ankara 1982.
- Özdemir, Nutku; “Düğün”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. 10, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994.
- Polat, Kemal; *Beşikten Mezara Kırgız Türklerinde Gelenek ve İnanışlar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008.

Santur, Meltem; “İç Anadolu Bölgesinde Gelinin Kız Evinden Oğlan Evine Getirilmesi Sırasında Uygulanan Gelenekler”, *III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Konya, 1995.

Santur, Meltem Cingöz; “Anadolu’nun Bazı Yörelerinde Gerdek Sabahı Gelinle İlgili Adet ve Uygulamalar Üzerine Bir Atlas Denemesi”, *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Gelenek-Görenek İnançlar Sektörünü Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997.

Selçuk, Ali; *Tahtacılar*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2005.

Sezen, Lütfi; “Türkiye’de Evlenme Biçimleri”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 27, 2005.

Şişman, Bekir; *Türk Kültüründe Evlilik*, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara 2017.

Tan, Nail; “Türkiye’de Evlenemeyen Kızların Kısmetlerini Açma Pratikleri”, *Türk Folklor Araştırmaları Yılı 1976*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1977.

Tan, Nail; “Gelin ve Güveye Düğün Öncesi Akraba ve Dostları Tarafından Verilen Nasihatler”, *III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Konya, 1995.

Tezcan, Mahmut; *Kültürel Antropoloji Açısından Başlık Parası Geleneği*, Ankara 1981.

Tezcan, Mahmut; “Sosyo-Kültürel İşlevleri Açısından Ülkemizde Akraba Evlilikleri”, *Türk Halk Kültürü Araştırmaları (1997)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998.

Tezcan, Mahmut; “Çocuk Nişanlılığı”, *Türk Halk Kültürü Araştırmaları (1997)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998.

Tuna, Sibel Turhan; “Türk Dünyasındaki Düğünlerde Koltuklama ve Kırmızı Kuşak Bağlama Geleneği”, *Bilgi*, S. 38, Yaz 2006.

Türkiye Aile Yapısı Araştırması Tespitler, Öneriler, Ed. Mustafa Turgut, Semiha Feyzioğlu, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları, Ankara 2014.

Türk Ansiklopedisi, “Evlenme ve Evlilik”, c. XVI, MEB Yayınları, Ankara 1968.

Türkten, Nevzat; “Kayseri Düğünlerinde Gelin ve Güveyinin Seçimlerinde Uygulanan Dik-kat Çekici Unsurlar”, *III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Konya, 1995.

Ünal, Asife; *Yahudilikte, Hristiyanlıkta ve İslam’da Evlilik*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998.

Yardımcı, Mehmet; “Geleneksel Kültürümüzde ve Âşıkların Dilinde Kına”, *Folklor/Edebiyat*, c. 14, S. 54, 2008/2.

Yargı, Mehmet Ali; “Günümüzdeki Mehir Uygulamaları ve İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S 8, 2006.

Yeşil, Yılmaz; *Türk Dünyasında Geçiş Dönemi Ritüelleri*, Eskişehir Valiliği Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2014.

Kaynak Kişiler

- KK. 1- Âdem Demir, Ahırcık köyü, 1971 doğumlu, ilkokul mezunu.
KK. 2- Ahmet Karaaslan, Şahinler köyü, 1955 doğumlu, ilkokul mezunu.
KK. 3- Celal Can, Hasan Şeyh köyü, 1941 doğumlu, ilkokul mezunu.
KK. 4- Doğan Bardakçı, Tekkaya köyü, 1969 doğumlu, ilkokul mezunu.
KK. 5- Dursun Ceylan, Saraycık köyü, 1955 doğumlu, ilkokul mezunu.
KK. 6- Fatma Bayar, Hocoğlu köyü, 1943 doğumlu, okur- yazar değil.
KK. 7- Galip Eroğlu, İlçe merkezi, 1955 doğumlu, ilkokul mezunu.
KK. 8- Hasan Gedik, Buzkeçi köyü, 1957 doğumlu, ilkokul mezunu.
KK. 9- Hüseyin Bal, Hasanşeyh köyü, 1944 doğumlu, ilkokul mezunu.
KK. 10- İbrahim Karataş, Suboyu köyü, 1947 doğumlu, ilkokul mezunu.
KK. 11-İbrahim Topçu, Sarıyer köyü, 1970 doğumlu, Lise mezunu.

- KK. 12- İslam Çelik, Dereköy- Subak Mah., 1943 doğumlu, İlkokul mezunu.
KK. 13-Medine Coşkun, Dereköy- Karaoğul Mah., 1972 doğumlu, ilkokul mezunu.
KK. 14- Mehmet Aktaş, Çakır köyü, 1964 doğumlu, ilkokul mezunu.
KK. 15- Muhittin Abay, Bayram köyü, 1956 doğumlu, İlkokul mezunu.
KK. 16- Murat Çifçi, Bayram köyü, 1941 doğumlu İlkokul mezunu.
KK. 17- Mustafa Bayçifçi, Suboyu köyü, 1954 doğumlu, İlkokul mezunu.
KK. 18- Mustafa Boyacı, Şahinler köyü. 1966 doğumlu, Yüksek okul mezunu.
KK. 19- Mustafa Gedik, Taççılı köyü, 1936 doğumlu, Okur-yazar.
KK. 20- Müzeyyen Yavuz, Aslanşah köyü, 1954 doğumlu, İlkokul mezunu.
KK. 21- Nebile Emir, Yeşilyurt köyü, 1962 doğumlu, İlkokul mezunu.
KK. 22- Nurettin Yavuz, Aslanşah köyü, 1949 doğumlu, İlkokul mezunu.
KK. 23- Recep Beyazıt, İlçe merkezi, 1971 doğumlu, Lisans mezunu.
KK. 24- Reşit Kibar, Şebinkarahisar- Avutmuş Mah. 1931 doğumlu, ilkokul mezunu.
KK. 25- Sadık Akkuş, Kınık köyü, 1945 doğumlu, ilkokul mezunu.
KK. 26- Salim Kılıç, Çağlayan köyü, 1943 doğumlu, ilkokul mezunu.
KK. 27- Salim Nal, Şebinkarahisar- Avutmuş Mah., 1933 doğumlu, ilkokul mezunu.
KK. 28- Sururi Hotur, Saraycık köyü, 1927 doğumlu, okur-yazar.
KK. 29- Şerif Subaşı, Şebinkarahisar-Avutmuş Mah., 1931 doğumlu, ilkokul mezunu.
KK. 30- Şerife Yücel, Aslanşah köyü-Bağdere Mah., 1960 doğumlu, ilkokul mezunu.
KK. 31- Tutya Bayar, Hocaoğlu köyü, 1982 doğumlu, lise mezunu.
KK. 32- Vahdet Gedik, Yedi Kardeş köyü, 1968 doğumlu, ilkokul mezunu.
KK. 33- Yahya Coşkun, Dereköy- Karaoğul Mah., 1979 doğumlu, ilkokul mezunu.
KK. 34- Yunus Yavuz, Ahırcık köyü, 1960 doğumlu, ilkokul mezunu.
KK. 35- Yüksel Emir, Yeşilyurt köyü, 1962 doğumlu, lise mezunu.